

ΤΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

(Συνέχεια εκ του προηγουμένου)

Επανήλθα εις τὸ γυμνάσιον, ἐπὶ ἄπολυτήριον καὶ ἐνεγρά-
φην εἰς τὴν Νομικὴν Σχολήν, ὅπου καὶ ἔμεινα δύο ἔτη. Δὲν λέγω
ἐφοίτησα, διότι σπανιότατα ἀκολουθοῦσα μαθήματα. Ἡ πνευμα-
τικὴ μου κατεύθυνσις εἶχε στραφῆ καὶ πάλιν πρὸς τὸ θέατρον. Συ-
νέγραφα ἄλλην κωμῶδιαν εἰς ἰαμβικούς στίχους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ
κύριος Τσαλαπετεινὸς ἀπὸ τὸ Κερατοχώρι» καὶ τὴν ἐξέδωκα ὑπὸ
τὸ ψευδώνυμον «Ζοζό», ἐνῶ ταυτοχρόνως ἔγραφα ὑπὸ τὸ αὐτὸ
ψευδώνυμον καὶ σατυρικά δοκίμια εἰς μίαν κακοηθεστάτην σατυρι-
κὴν ἐφημερίδα «Ἡ Γλωσσικὴ Πάνα» τὴν ὁποίαν ἐξέδιδεν ὁ περι-
φημος τότε Κοκοράβης, συνειργάζετο μάλιστα εἰς αὐτὴν καὶ ὁ
ποιητὴς Παναγιώτης Συνοδινός, γράφων καὶ αὐτὸς ὑπὸ ψευδώνυ-
μον ἐπιληψίμου ἠθικῆς ποιήματα, ἀλλ' ἄρκετὰ ἐξυπνα, διὰ νὰ
κερδίξῃ τὸ ψωμί του.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνην ἡ ἀπομείνασα μικρὴ περιουσία τοῦ πα-
τέρα μου εἶχε τελείως ἐξαντληθῆ, τοῦ ἴτου δεῦρ' ἀδύνατον πλέον με-
ζῶν τὴν σὺνταξίν του νὰ συντηρῆται εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ σπουδάζῃ
καὶ ἐμὲ. Ἀπὸ τοῦ δεύτερον μάλιστα τοῦτου ἴτου ἐντελῶς ἀπηλιπαμένως
ἔβλεπα καλὰ ὅτι δὲν ἀκολουθοῦσα καθόλου τὴν ἐπιστήμην μου, ἀλλ'
ἐξακολουθοῦσα μανιωδῶς νὰ γράφω ποιήματα καὶ κωμῆδίας, εἰς
τάς ὁποίας εἶχε προστεθῆ ἡ μονομανία τῆς κομφοτήτος ἀκατάλα-
κτος διὰ τὸ καθ' ἑκάστην ἀπασχουόμενον βαλάντιόν του, καὶ μὴ
ἀκατάσχετος ἐραστοληψία ἡμῖν διαρκῶς ἐραστεινός!

Μία ἰδέα ποῦ εἶχε ἔλθῃ νὰ κερδίξω διὰ τοῦ θεάτρον ὡς συγ-
γραφέως τὴν συντηρήσιν μου, ἔμεινε μόνον ὡς εἰκὼν ὄνειρου. Εἶ-
χα γράψῃ μίαν τριπρακτοὺν κωμῶδιαν ἐμμετρον μὲ ῥομιοκαταλή-
κτους στίχους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Σοφὴ Παρθένος»... Ἦτο ἐπι-
ρασματικὴ ἀπὸ τὸν Μολιέρου, ἀλλ' οἱ στίχοι τῆς ἦσαν πολὺ καλοὶ.
Τὴν ἔδωκα εἰς τὸν θιασάρχην τότε Διονύσιον Ταβουλάρην πρὸς
ἀνάγνωσιν καὶ παράστασιν. Ἀλλ' ὁ Ταβουλάρης μού τὴν ἐπέ-
στρεψε... μὲ πολλοὺς ἐπαίνους! Ἀπελπίσθηκα. Δὲν μού ἔμεινε
πλέον διέδοδος, παρὰ ἡ αὐτοκτονία ἢ ὁ στρατός.

Κάποιος φίλος μου μὲ εἶχε συμβουλεύσει νὰ φύγω ὅπως ὅπως
διὰ τὸ Παρίσι, ὅπως πρὸ ὀλίγον τότε ἔτιον εἶχε φύγῃ καὶ ὁ
Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ κατόπιν Jean Moréas, ποιητὴς
καὶ αὐτὸς νεαρός καὶ ἀδοκίματος ἐδῶ. Ἀλλὰ νεώτερον πληροφο-
ροῖα περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Moréas εἰς τὸ Παρίσι, μού ἔφεραν τρέ-
μον. Ὁ νεαρός ἔλλην ποιητὴς ὑπέφερον ἀπὸ μεγάλην ἔνδεια, καὶ
ἠναγκαζέτο νὰ τραγουδῇ τὰ βράδια εἰς τὰ καμπαρὲ αὐτοσχέδια
τραγουδία του διὰ νὰ κερδίξῃ τὸ ψωμί του. Ἄν ἀκολουθοῦσα τὴν
συμβουλὴν τοῦ φίλου μου καὶ τὸ παραδειγμα τοῦ Moréas, ἴσως
νὰ ἦταν διαφορετικὴ ἡ τυχὴ μου σήμερα. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν εἶχα
καθόλου μέσα μου τυχοδιωκτικὴν φλέβα. Ἐπροτίμησα τὸν στρατόν,
καὶ κατετάχην κατὰ τὸ 1884 εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ περὶ τὸ τέτατον τῶν
Ἀθηνῶν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ δεκανέως καθ' ὁ φοιτητής. Εἶχε τότε
ἰδρυθῆ ἡ Σχολὴ τῶν Ὑπαξιωματικῶν, καὶ πολλοὶ φοιτηταὶ εἶχον
ἀκολουθῆσθ τὸν αὐτὸν δρόμον.

Λοιπὸν τρίτῃ ἀλλαγῇ κατευθύνσεως καὶ ἐπάνοδος πάλιν εἰς τὸν
στρατόν.

Ἐπιστολὴ 2.

Φίλε μου,

Εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ ἔργα μου, τὴν «Σιδηρᾶν Διαθήκην» καὶ εἰς τὸ
τελευταίον μέρος, ποῦ θὰ ἔχῃς βέβαια ὑμ' ὄμιν σου, συμπεραίνω
ὅτι ὅλα τὰ μαρτύρια ἐν γένει τῆς ζωῆς, ἔχουν κάποιον ἠθικὸν ἀπο-
τέλεσμα: νὰ συντρίβουν τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν ξαναζωογονήσῃ, νὰ
τὸν ξανασυντρίβουν καὶ καθεστῆς, ὅπως νὰ τελειοποιηθῆ, ὅπως τὸ
καλοδουλεμένον ζυμάρι.

Ἀπὸ μετριωροσύνην—ἐπειδὴ θὰ διαβάσῃ τὸ παρὸν καὶ ἄνθρω-
ποι ἀνόητοι καὶ δὲν θέλω νὰ μὴ θεωρήσουν ἐγωιστὴν—δὲν λέγω
ὅτι ἡ στρατιωτικὴ μου ζωὴ ὑπῆρξεν αἰτία νὰ μεταβληθῶ σήμερον
εἰς καλὸν ζυμάρι. Τὴν ποιότητα τοῦ ζυμαριοῦ μου θὰ τὴν κρίνῃς
σύ, καὶ οἱ λογικοὶ, ὅπως σύ. Τοῦτο μόνον δὲν ἠμπορῶ νὰ παρα-
λείψω, διότι συνδέεται ἀμεσώτατα μὲ τὴν φιλολογικὴν μου ὑπό-
στασιν: Ὅτι ἡ παραμονὴ μου εἰς τὸν στρατόν ἐπὶ ἐννέα ἔτη ὑπῆρ-
ξεν μαρτυρικὴ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως. Ἡ αὐθαιρεσία, ὁ παραλογο-
σμός, ἡ ἀπολυταρχία, ἡ ἀγρομματοσύνη μού εἶ-
χον καταληψίωσθ τὸ ἠθικόν μου. Οἱ ἀξιοματικοὶ
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πορευόμενοι κατ' εὐθερίαν
ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἦσαν τερατωδῶς ἀμα-
θείς καὶ δοκίμοσοφοι. Μόλις καὶ μετὰ βίας τοὺς
ἐπέβαλε κάποιον σεβασμὸν ἢ ἀνάπτυξιν μου. Ἰδιαί-
τέρως δὲν ἔχωνενα τινὲς φοιτητάς, ποῦ κατετάσσοντο
ἀπ' εὐθείας ὡς ὑπαξιωματικοὶ. Καὶ εἶχον πρὸς
τοῦτο ἀξίους βοηθοὺς καὶ τοὺς παλαιούς ὑπαξιο-
ματικούς των.

Διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν διωγμὸν αὐτὸν ἠναγκα-
σθην νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόσπασιν εἰς τὴν χωροφυλακὴν,
ὡς λοχίας, καὶ εἶχα τοποθετηθῆ ὡς ἀποσπασμα-
τάρχης εἰς τὰ βουνὰ τῆς Μεγαρίδος, ὅπου κατε-
δίωκον φυγοδίκους! Εὐτυχῶς ὅτι ὁ τότε ταγματάρ-
χος τοῦ μηχανικοῦ Σθενέλαος Ἀμπάτης, διορι-
σθεὶς ἐπιθεωρητὴς τῆς Χωροφυλακῆς Πελοπον-
νήσου, μὲ παρέλαβεν ὡς γραμματέα του, κατὰ σύστα-

σιν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ Πάνου Κολοκοτρῶνη, ὁ
ὁποῖος μετανοήσας διότι ὡς διοικητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ἐπιπέδων
μὲ εἶχεν ἀποβάλλῃ ἀθῶον, δὲν ἤθελε μὲ ποῖον τρόπον νὰ μὲ ἰκα-
νοποιήσῃ κατόπιν καὶ νὰ μὴ ὀφείλῃ χροῖσμαις.

Τὸ ταξίδι μου ἐκίνο εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ ὄφελσε πολὺ
πνευματικῶς, διότι ἔγραφα ἐμμέτρον ἐπιστολάς εἰς φίλους μὲ πε-
ριγραφὰς καὶ ἐξηκλήθη πολὺ εἰς τὴν ἔμμετρον καὶ ἐπικὴν ἀφήγησιν.

Τέλος κατὰ τὸ ἔτος 1889 εὐρισκόμενος εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου
εἶχον καταφύγιον πλησίον τοῦ καλλίστου καὶ εὐγενεστάτου συν-
ταγματάρχου Δ. Παλαπούτα, μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ ὁποῖου ἐξουθέρουν
ἀδελφικῶς, ἐπέτευχα νὰ εἰσαχθῶ εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ὑπαξιομα-
τικῶν.

Ὁ βίος μου εἰς τὴν σχολὴν ἴτο κάπως ἀνετώτερος. Ἐπὶ τέ-
λους εἶχα ἐξασφαλίση καὶ ἓνα μέλλον. Παραδόξως δὲ ὅλη ἐκείνη
ἡ ἀμέλεια ποῦ μ' ἐχαρκτηρίζεν εἰς τὴν μαθητικὴν μου ζωὴν, μετε-
βλήθη εἰς μίαν ἀκατάβλητον ἐπιμέλειαν. Ἦμην πρώτος εἰς ὅλας
τὰς τάξεις, καὶ τελευταῖα ἀρχηγὸς τοῦ σχολείου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μαθητείας μου, εἶχα συλλίβη τὴν ἰδέαν
νὰ συγγράφω Παγκόσιον Στρατιωτικὴν Ἐφορίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιο-
τάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Τὸ ἔργον θὰ ἴτο κολλοσιαῖον, ἀλλ'
ἡ ἐπιχειρήσις του δὲν μ' ἐκούραζε. Καὶ ἤρχισα τὴν σχετικὴν με-
λέτην ἐπὶ τρία σχεδὸν ἔτη, ἡμέραν καὶ νύκτα ἀναγιγνώσκων ἀρ-
χαίους συγγραφὰς καὶ κρατῶν σημειώσεις εἰς ὄγκον, ποῦ ἔφθασε
τὰς χιλιάς σελίδας. Εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν ὀφείλω τὴν μελέτην ὅλων
τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τοὺς ὁποῖους ἐδανειζόμην ὑπὸ τὴν Ἐ-
θνικὴν Βιβλιοθήκην.

Τέλος εἰς τὰ 1892 ἐβγήκα ἀπὸ τὴν Σχολὴν ὡς ἀνθυπολοχαγός,
καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Α' Σύνταγμα τοῦ Πεζικοῦ, γερῆτος ἀπὸ
ζωῆν—ἡμῖν 29 ἔτων—ἀπὸ ὁρεθῖν πρὸς μάθησιν, ἀπὸ ὁρμῆν πρὸς
προόδον. Ἦμην δὲ καὶ χαρτογράφος ἀριστος, καὶ πολὺ καλὸς σχε-
διαστής.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1893, μόλις πέντε μῆνας μετὰ
τὸν διορισμὸν μου ὡς ἀξιωματικοῦ, ἐπῆλθε ἄλλο τρομερὸν ἀτύχημα
ποῦ ἀπέτελεσε νέον κατακρημνισμόν, διὰ τοῦ ὁποῖου, τὴν ἔφορόν αὐ-
τὴν δὲν ἐτρέθηκα εἰς τὸν δρόμον, ἀλλ' εἰς τὴν φυλακὴν μὲ τερα-
τωδῆ καταγορίαν καὶ μὲ ποινήν 10 ἔτων καὶ 1 μὴνὸς προσκαιρὸν
δεσμῶν!

Δὲν ἐπανερχομαι εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκείνην, διότι εὐρισκεταὶ δη-
μοσιευμένῃ εἰς πολυεπίδον τόμον, φέροντα τὸν τίτλον «Ἀπομνημο-
νεύματα Ἀξιοματικοῦ», τὸ ὁποῖον θὰ εὕρῃς, φίλε μου, εἰς τὴν Ἐ-
θνικὴν Βιβλιοθήκην, διότι ἐκυκλοφόρησε εἰς χιλιάδας ἀντυπῶν.
Ἀλλὰ περὶ τοῦτου καταπτέρο. Ἐτοί μετὰ 7 μῆνας ἔμεινα πάλιν
στάδιον δημοσεργηθῆν μὲ 9 ἔτων μαρτύριον καὶ εὐρισκόμην εἰς τὴν
φυλακὴν χωρὶς μέλλον, ἀπορος καὶ μόλις συντηρούμενος ἀπὸ τὸν
πταχόν οἰκογενειάρχην ἀδελφόν μου.

Ἐνα καὶ ἡμισὸν ἔτος ἔμεινα εἰς τὸν Μενδρεσέν, εἰς ἓνα καμα-
ράκι ἐπάνω ἀπὸ τὴν θύραν, ὡς ὑπόδικος προσκαθῶν νὰ ἐπιτύχῃ
ἀναθεώρησιν τῆς ὑποθέσεώς μου. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀναθεωρητικὸν
ὑπῆρξεν ἀμείλικτον. Ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Στρατοδικαίου,
καὶ ἓνα πρῶτὸν τὸν Μάϊου τοῦ 1894 ἐτρέθη μὲσα εἰς ἓνα τετραγών-
ιον στρατιωτῶν, ὅπου ὑπέστην τὴν στρατιωτικὴν καθάρισιν, ἐνῶ
ἐγὼ ἐξακολουθοῦσα νὰ νομίζω ἀκόμη ὅτι ὄνειρευομαι.

Ἦτο τὸσον τραγικὸν τὸ θέμα ἐκείνου, ποῦ ἐνθουμαῖα ὅτι
μερικοὶ ἀξιοματικοὶ τοῦ ἁπαισίου τετραγώνου, καὶ ὁ τότε βασιλέ-
κός ἀντεπίτροπος Ἀριστομένης Βυζάντης, ἔκλειαν. Ἐγὼ, ἀπὸ τὴν
κατάπληξίν μου, ἐγελοῦσα σὰν ἡλίθιος, καὶ φειγῶν μάλιστα ἔκα-
μα καὶ ἓνα καλαμπούρι: Ἐθριωδία εἰς τὸ τετραγώνον!

Μὲ μετέφερον τότε εἰς τὰς φυλακάς Συγγροῦ, ὅπου ἔμεινα ὀλί-
γους μῆνας καὶ κατόπιν εἰς τὰς φυλακάς Παλαιῦ Στρατῶνας, διότι
ἡ ποινὴ τῶν 10 ἔτων δεσμῶν εἶχε μεταβληθῆ εἰς 5 ἔτη φυλάκισιν,
κατόπιν εὐχῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ποῦ τὴν εἶχε εὐρῆ τερατωδῶς
θρηωδῆ, καὶ κακῶς ἐπιβλήθεισαν δι' ἐγκλημα, ποῦ καὶ ἀληθῆς
ἂν ἴτο, δὲν ἐτιμωρεῖτο μὲ ἄνω τῶν 5 ἔτων φυλάκισιν.

Μετὰ ἓνα ἔτος ἀπαλλάσσόμεν διὰ Β. χάριτος καὶ τοῦ ὑπολοί-
που τῆς ποινῆς μου, καὶ τὴν 9 Ἰουλίου 1895 εὐρι-
σκόμην πάλιν εἰς τὸν δρόμον, χωρὶς μέλλον, ὑπὸ
τὴν στέγην τοῦ αἰωνίου ἀτυχοῦς ἀδελφοῦ μου, φέ-
ρον ὅμως ὑπὸ μάλης πρὸς παρηγορίαν τρία ἔκτενῃ
μυθιστορήματα, καὶ μίαν τραγωδίαν, καὶ μίαν κω-
μῶδιαν, δημοσεργήματα τῆς φυλακῆς!...

Ἐπιστολὴ 3.

Φίλε μου,

Ἐπὶ τὸν ἀτυχία καὶ περιπέτειαν εἰς τὴν ζωὴν
ποῦ δημοσεργοῦν, ἀντὶ νὰ καταστρέφουν. Ἐπὶ
χρονὶ καὶ κλονισμοί, ποῦ ἐπαισίζον τὰ ἀρμυρικῶς
τοποθετημένα, καὶ ταξινομοῦν παραδόξως καὶ πε-
ρισυλλέγον εἰς ἓνα κέντρον τὰ σκορπισμένα ἀτά-
κτως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Σπανία βέβαια εἶνε ἡ τελευ-
ταία αὐτῆς περιπέτειας, ἀλλὰ συνέβη εἰς ἐμὲ.

(Ἀκολουθεῖ)

